

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Авдєєнко В.В.

студентка,

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ПРОБЛЕМАТИКА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ: ОБДАРОВАНІСТЬ, ТАЛАНТ ТА ЗДІБНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

На сьогоднішній день найпопулярнішим визначенням феномену обдарованість є поняття німецького психолога В. Штерна. Він формулює його так: «Обдарованість - це загальна здатність індивіда свідомо орієнтувати своє мислення на нові вимоги; це загальна здатність психіки пристосовуватися до нових завдань і умов життя» [4]. Воно зазнало критики, зокрема, з боку англійського психолога Ч. Спірмена, який спрямував свої заперечення проти «пристосування» і теологічності штернівського визначення [1]. Обдарованість є функцією всієї системи умов життєдіяльності в її єдності, функцією особистості. Вона нерозривно пов'язана з усім життям особистості й тому виявляється на різних етапах її розвитку. Обдарованість виявляється лише через свою співвіднесеність з умовами, в яких відбувається конкретна діяльність людини. Вона виражає внутрішні задатки й можливості людини, тобто внутрішні психологічні умови діяльності в їхньому співвіднесенні з вимогами, які ставить ця діяльність. Природні задатки організму самі собою не детермінують однозначно обдарованості людини. Вони лише є невід'ємним компонентом тієї системи умов, які визначають розвиток особистості, її обдарованість. Обдарованість виражає

внутрішні можливості розвитку не організму як такого, а особистості. Однак якщо обдарованість виражає внутрішні особливості особистості, то до неї повною мірою можна віднести концептуальне положення: внутрішнє завжди опосередковане зовнішнім і невіддільне від нього [6]. Для динаміки обдарованості особливо суттєве значення має оптимальність рівня вимог, що висувуються під час діяльності людини, наприклад, вимог, які ставить учневі навчальна програма. Щоб стимулювати розвиток, ці вимоги мають бути досить високими, проте посильними.

Аналізуючи радянську та закордонну літературу, присвячену проблемі обдарованості, питання про загальну і спеціальну обдарованість є найбільш дискусійним. Ч. Спірмен, підтверджуючи положення про існування загальної обдарованості, у своїй теорії «двох чинників» розглядає її як «загальну обдарованість», або «загальний чинник», поряд із спеціальними здібностями [6]. Наявність елемента загальної обдарованості визнають також В. Штерн, Е. Мейман та інші. Найвидатнішими союзниками цієї теорії були Т. Циген, Е. Торндайк, тобто представники асоціативної психології. Т. Циген стверджував, що загальних здібностей, інтелекту або обдарованості не існує [2]. На думку А.М. Матюшкіна під поняттям обдарованість слід розуміти певні інтелектуальні задатки, пам'ять з її численними підвидами, утворення понять і так зване «комбінування» [4]. Як зазначав С.Л. Рубінштейн бувають не тільки спеціальні здібності, а й загальна обдарованість у спеціальних здібностях [5]. Також він наголошував на тому, що при визначенні обдарованості досягнутий рівень чи результат розвитку має співвідноситися з умовами розвитку [8].

Вивчаючи психологічну літературу ми можемо бачити, що загальними складовими структурами особистості є здібності й обдарованість. Усі вони тісно пов'язані з характером і темпераментом, спрямованістю індивідуально-психічного розвитку особистості в процесі її виховання та суспільно-практичної діяльності [2]. Природною основою індивідуально-психічних

відмінностей і особливостей є тип нервової системи та спеціальні типи вищої нервової діяльності людини.

У психологічних джерелах спеціальні здібності визначаються тими об'єктивними вимогами, які ставить перед людиною певна галузь виробництва, культури, мистецтва тощо [5]. Кожна спеціальна здібність - це синтез певних властивостей особистості, що утворюють її готовність до активної й продуктивної діяльності. Здібності не тільки проявляються, а й формуються в діяльності. Спеціальні здібності становлять продукт розвитку спеціальних видів діяльності, які мають провідне значення в загальному розвитку особистості. Продуктом же загального розвитку є обдарованість, яку С.Л. Рубінштейн називає «загальною здібністю» [7]. Обдарованість є своєрідним поєднанням здібностей, від яких залежить можливість досягнення більшого або меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності. Розуміння обдарованості суттєво залежить від того, яка вага надається тим чи іншим різновидам діяльності і що розуміють під успішним виконанням кожної конкретної діяльності.

Обдарованість і здібності людей відрізняються не в кількісному, а в якісному відношенні. Якісні відмінності обдарованості виражаються не тільки в тому, що одна людина обдарована в одній сфері, а інша - в другій, а й у рівні сформованості обдарованості [6]. Пошук у здібностях якісних відмінностей - важливе завдання психології.

О.В. Вовченко розмежовуючи поняття «обдарованість» та «талант» стверджує, що під талантом можна розуміти високий рівень розвитку спеціальних здібностей; сукупність таких здібностей, що дають змогу одержати продукт діяльності, який вирізняється новизною, високим рівнем досконалості і суспільною значимістю [2]. Талант - вищий рівень здібностей людини до певної діяльності. Це поєднання здібностей, які дають людині змогу успішно, самостійно й оригінально виконати певну складну трудову діяльність [8].

Талант, за твердженням Є.П. Ільїна є високий рівень розвитку спеціальних здібностей; сукупність таких здібностей, що дають

змогу одержати продукт діяльності, який вирізняється новизною, високим рівнем досконалості і суспільною значимістю [7]. Вже в дитячому віці можуть виявитися перші ознаки таланту в галузях музики, математики, лінгвістики, техніки, спорту тощо. Разом з тим талант може проявитись і пізніше. Формування і розвиток таланту значною мірою залежить від суспільно-історичних умов життя і діяльності людини. Талант може проявитись в усіх сферах людської праці: в організаторській і педагогічній діяльності, в науці, техніці, в найрізноманітніших видах виробництва.

Геніальність – найвищий рівень творчих проявів особистості, втілюється у творчості, що має історичне значення для життя суспільства. За твердженням А.М. Матюшкіна геній, створює нову епоху у своїй царині знань. Для генія характерні творча продуктивність, оволодіння культурною спадщиною минулого і водночас рішуче додання старих норм і традицій. Геніальна особистість своєю творчою діяльністю сприяє прогресивному розвитку суспільства [1].

Здібності формуються і розвиваються в процесі діяльності на основі задатків - спадкових і вроджених. Проблема таланту і обдарованості стоїть перед фахівцями протягом довгого часу і на сьогоднішній день не існує єдиної концепції в рамках якої-небудь теорії особистості, яка б пояснювала її в повному обсязі. Більшість теорій особистості розглядають лише деякі аспекти даної проблеми. Тим не менш, вивчення питань структури таланту має дуже велике значення, як для теорії психології, так і для вирішення конкретних психолого-педагогічних завдань сучасної освіти.

При розгляді психологічної літератури постає питання про співвідношення понять обдарованість, талант і здібності. У багатьох джерелах поняття обдарованість і талант трактуються як синонімічні і не розділяються. У сучасній літературі з'являється все більше статей, публікацій, так чи інакше зачіпають цю тему. Правда, всі вони всього лише крапля в морі психологічних проблем, що з'являються у вчителів і батьків обдарованих дітей у наш час, коли інформація змінюється кожні п'ять років, а часом і частіше. Багато

діячів сучасної науки виділяють особистісний чинник як єдиний, завдяки якому людство може рухатися вперед. Тому як за кордоном, так і у нас в країні розробляються нові програми розвитку талановитих дітей і підлітків, що дають їм можливість якомога раніше почати реалізовувати свій потенціал. Але на мій погляд, посправжньому хороші методики можуть бути розроблені тільки на основі твердої теоретичної бази, після того як проблема буде всебічно вивчена і будуть сформовані теоретичні положення в рамках єдиної психолого-педагогічної концепції.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: в 2-т.-М., «Педагогика» 1980, 232 с.
2. Божович Л.И. Развитие аффективно-потребностной сферы человека// В сб.»проблемы общей, возрастной и педагогической психологии».-М., 1987
3. Выготский Л.С. Психология. - М. «Эксмо», 2003, 1134с.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей.-Питер.1999, 368с.
5. Захарова А.В., Боцманова М.Э. Как формировать самооценку школьника // Начальная школа. - 1992. - № 3, 58-65 с.
6. Лейтес Н.С. Возрастная одарённость и индивидуальные различия.- М., Воронеж, 1997, 448 с.
7. Матюшкин А.М. Концепция творческой одарённости // Вопросы психологии.1989, №6, 29-33с.
8. Одарённые дети / Под ред. Г.В. Бурменской, В.М.Слущкого.- М.:Прогресс, 1991 380 с.